

6. **Галкина-Федорук Е. М.** Слово и понятие / Е. М. Галкина-Федорук. – М. : Учпедгиз, 1956. – 54 с.
7. **Горский Д. П.** Логика / Д. П. Горский. – М. : Гос. изд-во полит. лит., 1956.
8. **Ковтун Л. С.** О значении слова / Л. С. Ковтун // Вопросы языкознания. – 1955. – № 5.
9. **Колшанский Г. В.** Логика и структура языка / Г. В. Колшанский. – М. : Высш. шк., 1965.
10. **Кондаков Н. И.** Введение в логику / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1967.
11. **Кондратов Н. А.** История лингвистических учений : учеб. пособие / Н. А. Кондратов. – М. : Просвещение, 1979. – 224 с.
12. **Локк Дж.** Избранные философские произведения в двух томах. Т. 1 / Дж. Локк. – М., 1960.
13. **Ломоносов М. В.** Полное собрание сочинений. Т. 7 / М. В. Ломоносов. – М.– Л. : Изд-во АН СССР, 1952.
14. **Маковельский А. О.** История логики / А. О. Маковельский. – М. : Кучково поле, 2004. – 478 с.
15. **Милль Дж. Ст.** Система логики, силлогической и индуктивной / Дж. Ст. Милль. – М., 1914.
16. **Попа К.** Теория определения / К. Попа. – М. : Прогресс, 1976.
17. **Попов П. С.** Значение слова и понятие / П. С. Попов // Вопросы языкознания. – 1956. – № 6.
18. **Попов П. С.** Развитие логических идей от античности до эпохи Возрождения / П. С. Попов, Н. И. Стяжкин. – М. : МГУ, 1974.
19. **Тронский И. М.** Античные теории языка и стиля / И. М. Тронский. – ОГИЗ-СОЦЭЖгиз, 1936.
20. **Чупахин И. Я.** Формальная логика / И. Я. Чупахин, И. Н. Бродский. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1977. – 358 с.

Надійшла до редколегії 05.04.11

УДК 811.161.2'367

І. Ю. Кушнір

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ПРЕДИКАТИВ У СТРУКТУРІ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНИМИ ЧАСТИНАМИ

Присвячено одному з дискусійних типів складних речень – конструкціям, одна з предикативних частин яких функціонує у ролі підмета до інших предикативних частин. Основну увагу зосереджено на групах предикатів і предикативів, що структурують складні речення із взаємозалежними частинами.

Ключові слова: складне речення із взаємозалежними частинами, предикат, предикатив, підметова предикативна частина, семантико-синтаксична валентність.

Посвящено одному из дискуссионных типов сложных предложений – конструкциям, одна из предикативных частей которых функционирует в роли подлежащего к другим предикативным частям. Основное внимание сосредоточено на группах предикатов и предикативов, которые структурируют сложные предложения с взаимозависимыми частями.

Ключевые слова: сложное предложение с взаимозависимыми частями, предикат, предикатив, подлежащая предикативная часть, семантико-синтаксическая валентность.

The article deals with a discussion type of complex sentences – structures, one of the predicate parts of which functions as a predicate to the other predicative parts. The predicate groups and predicatives that structure the complex sentences with interdependent parts are focused on in the article.

Keywords: compound sentence with interdependent parts, predicate, predicative, subjective predicative part, semantic and syntactic valency.

Складні речення із взаємозалежними частинами донині є дискусійною проблемою в лінгвістичних описах. У традиційній граматиці їх зараховують до складнопідрядних речень. У логіко-граматичній класифікації ці конструкції розглядали як окремий тип – складнопідрядні речення з підрядними підметовими, причому підрядні частини трактували як такі, що конкретизують зміст підмета головної частини або компенсують його відсутність (М. Греч, Ф. Буслєв, І. Чередниченко та інші). У структурно-семантичній класифікації, в основу якої покладено встановлення структурних і семантичних відношень між головною та підрядною частиною, досліджувані нами речення подають серед з'ясувальних (М. Максимов, М. Поспелов, В. Белошапкова, Н. Шведова, С. Бєвзенко, К. Шульжук, А. Загнітко, М. Доленко, І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська та ін.). І. Р. Вихованець речення, одна з предикативних частин яких стоїть у позиції підмета, тлумачить як окремий різновид складного речення, відмінний і від складносурядних, і від складнопідрядних, і називає їх складними реченнями із взаємозалежними частинами [3, с. 345–347]. Автор цього дослідження поділяє такий погляд. Проте детальний їхній опис і донині відсутній, тому зазначені речення потребують подальшого дослідження як із формально-синтаксичного, так і з семантико-синтаксичного поглядів.

Досліджувані речення побудовані за такою структурною схемою: одна з предикативних частин є неповною, у ній відсутній підмет, функцію якого перебирає на себе інша предикативна частина; між частинами виникає предикативний зв'язок. Як зазначає І. Р. Вихованець, предикативні одиниці в підметовій позиції не становлять підрядних частин, оскільки вони поєднані з опорним предикатом не підрядним, а предикативним зв'язком. Це непоширений різновид складних речень, що ґрунтується на структурі простого двоскладного речення, є його аналогом [3, с. 345].

Зазначимо, що І. Р. Вихованець виокремлює два типи конструкцій з підметовою предикативною частиною: а) звичайні конструкції, підметова предикативна частина яких може поєднуватися з необмеженою низкою присудків; б) специфічні складні речення, які формують дієслова типу *здається, убачається, відчувається*, предикативні слова на кшталт *дивно, зрозуміло, необхідно* тощо [3, с. 346–347]. У пропонованій статті ми детально розглянемо опорні предикати саме в реченнях другого різновиду, оскільки виокремлення їх є релевантним для розрізнення складнопідрядних речень з підрядними частинами об'єктної семантики та складних речень із підметовими предикативними частинами. Такі предикати прогнозують підметову частину своєю суб'єктною семантико-синтаксичною валентністю. Оскільки дотепер немає чіткого опису предикатів, які формують заявлені речення, **метою** цієї розвідки є аналіз семантичних груп опорних слів у складних реченнях із підметовими предикативними частинами означеного різновиду.

Обстежений фактичний матеріал засвідчує в таких реченнях дві групи опорних слів: дієслова та предикативи [11, с. 519–520] й слова іменних частин мови (іменники, прикметники), які функціонують у ролі предикатів. Зупинимось на семантичній класифікації цих опорних предикативних лексем.

Аналіз фактичного матеріалу дозволив виокремити кілька семантичних груп дієслівних предикатів, що формують складні речення із взаємозалежними частинами:

1) дієслова уявлення (*здаватися, привидітися, показуватися, снитися, мартитися, приверттися, ввижатися* тощо): ... їй здавалося, що таким чином у нас виникне ілюзія наповненості готелю і ми не почуватимемося так ізольовано? (Н. Сняданко); *Привиділося, що очі її мерехтіли в мороці зеленкуватим світлом* (Н. Тисовська); *Це так тільки показується, що Бога нема й чорта, – сказав поважно Горбатий* (В. Шевчук); *Марилося мені, що я колись так когось полюблю, аж земля запалає* (В. Шевчук); *Приверзлося, що опали бджоли* (С. Васильченко); *Й ввижається, що там їх два* (К. Бомбело);

2) дієслова інтелектуальної діяльності (*думатися, міркуватися, гадатися, розумітися, пам'ятатися* тощо): *Часом їй думалося, що найліпше було б, коли б ховали рідних не бозна-де, а у власному обійсті...* (В. Шевчук); *Міркується, що почати необхідно із визначення характеру нашого сучасного суспільства, вихідного пункту його трансформації та динаміки подальшого розвитку* (В. Курілло); *Гадається, що ці приклади продемонстрували неможливість і небажання вітчизняних мас-медіа більш-менш докладно й об'єктивно розглядати Католицьку церкву як рівноправного партнера в розвитку сучасної європейської цивілізації* (День, 31 липня 2002); *...розуміється, що час на їду в мене не пропадав дарма* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пам'ятається, що одна із зустрічей Найсвятішого Отця, що проходила в Маріїнському палаці, проводилася саме для людей цієї сфери громадської діяльності* (День, 31 липня 2002);

3) дієслова передбачення, планування (*прогнозуватися, передбачатися, очікуватися, плануватися* тощо): *Прогнозується, що сумарна потенційна виробнича потужність (включаючи плановані та перспективні виробничі центри) також зростатиме та сягне у 2015 р. рівня 117 420 тU/рік* (Національна безпека: український вимір, № 3, 2009); *Передбачається, що кожна з двох мега-фракцій зможе претендувати на половину уряду* (Українська правда, 02 червня 2009); *Очікувалося, що події в Тунісі та Єгипті призведуть до ефекту доміно* (День, 8 лютого 2011); *Планується, що цього року видобуток газу залишиться на рівні 2004 року і становитиме 3350,0 млн. куб. м.* (День, 19 травня 2005);

4) дієслова буття та виявлення (*бувати, траплятися, виявлятися, виходити, випадати* тощо): *Буває, що сил нема і все дарма...* (В. Красноокий); *Часто трапляється, що успішним протягом олімпійського циклу спортсменам на Іграх не таланить...* (Українська правда, 27 грудня 2008); *Виявилось, що твої дороги, дизайнерські штани висять на тобі, як на опудалі* (С. Пиркало); *Отже, випадало, що Степан даремно натискав на його, Горбатого, сумління – Миколина відомста – справа особиста, а не родова* (В. Шевчук); *Якось так вийшло, що Мирослава з хлопцями дружила мало* (В. Шевчук);

5) дієслова відчуття (*відчуватися* тощо): *Відчувалось, що на роботу конференції впливали події на півночі Африки, революція в Тунісі та Єгипті* (День, 9 лютого 2011);

6) дієслова узвичаєння (*повідатися, вважатися, виглядати, бачитися* тощо): *Відтоді їй повелося, що вони почали часто навідуватися до Білецьких і тим самим ніби підкреслювати своє особливе до них ставлення* (В. Шевчук); *Бачиться, що аварія не є логічним наслідком якихось стратегічних недоглядів...* (Дзеркало тижня, 30 серпня 2003). Крім того, в реченнях з дієсловами *вважатися, виглядати* реальність повідомлюваного піддається сумніву: *Сарайчик у Степана був особливий, про цей сарайчик родичі говорили захоплено й не без заздрості, але мало хто в ньому бував, Горбатий принаймні ні разу – вважалося, що Степан там орудує свої не зовсім ясні діла* (В. Шевчук); *Виглядало, що веб-сайт знайомств – найдешевша і найпрактичніша опція* (С. Пиркало);

7) дієслова емоційного враження зі значенням здивування (*дивувати, вражати, приголомшувати, зчудувати* тощо): *Дивувало, що всі тут один одного знали* (М. Беспалов); *Вражає, що ніхто з дорослих у школі села Олишівка неподалік Чернігова не звернув на підозрілого «лікаря-терапевта» уваги, натомість тривогу підняли самі школярки* (Україна молода, 22 березня 2011); *Донеччан приголомшило, що навіть голова Донецької облради Борис Колесніков несподівано заявив, що схід і захід повинні подати один одному руки...* (День, 31 серпня 2005); *Мене зчудувало, що скіфський вой рече по-грецькому* (І. Білик);

8) дієслова емоційного стану зі значенням негативного впливу (*лякати, хвилювати, турбувати, страхати, жахати, тривожити, насторожувати, засмучувати, бентежити, гнітити, пригнічувати* тощо): *Олену лякало, що й вона незабаром перейде в розряд людей байдужих...* (О. Кобилянська); *Багатьох хвилює, що відбувається там, за дверима, де їхні близькі опиняються сам на сам зі своєю долею?* (Дзеркало тижня, 25 листопада 2006); *Та нас турбує, що там всередині* (Газета по-українськи, 13 червня 2007); *Нас страхає, що раптом знову нас надожене наша минула духота* (А. Кураєв); *Мене жахає, що наші політики, наче метелики, не думають про завтрашній день* (День, 12 листопада 2005); *Тривожить, що значна частина народних депутатів відверто хизується своїм антиукраїнством...* (День, 5 лютого 1999); *Насторожує, що пан Василенко відмовив кореспонденту «України молоді» в оперативному коментарі...* (Україна молода, 24 березня 2011); *Засмучує, що останнім часом донорство в Україні занепало...* (Ваше здоров'я, 17 червня 2005); *США бентежить, що Україна постачає нафту до Югославії* (День, 27 травня 1999); *Гнітить, що Верховна Рада й досі не захистила українське друковане слово...* (День, 5 лютого 1999);

9) дієслова емоційного стану зі значенням позитивного впливу (*тішити, зворушувати, розчулювати, радувати* тощо): *Тішить, що там досі живуть чудові люди, які збирають це місто по крихітках* (День, 28 листопада 2008); *Втікача зворушувало, що ці люди, хоч і догадуються про щось, але з природної делікатності ні про що його не розпитують* (І. Багрянний); *Розчулює, що Канада переймається нашими аграрними клопатами, вдається до широкоаспектного донорства у тваринництві* (Дзеркало тижня, 6 січня 2001); *Радує, що в Україні зростає зацікавленість стародавніми ремеслами, зокрема, й виготовленням ляльок-мотанок* (День, 12 вересня 2007);

10) дієслова зацікавлення (*цікавити, зацікавити* тощо): *Людину завжди цікавило, що чекає її після завершення земного шляху, з ким перебуватиме душа в раю?* (Високий замок, 24 березня 2007);

11) дієслова сприймання (зорового, слухового, тактильного, одоративного) *бачиться, чується, вчувається*: *І бачиться, що з мріями отими Й душа моя летить із тіла геть...* (І. Франко); *І бачиться, що я в якійсь безодні, Де холод, слизь і вітер, темно скрізь, І виють звірі, люті та голодні, І стогне бір, і гіллям б'ється ліс* (І. Франко); *Мені вчувається, що весь світ починає грати спочатку на геліконах, баритонах, тромбонах патетичної симфонії, що згодом переходить на кларнети, флейти, скрипки* (М. Куліш); *За вікном нарастають звуки кінських копит і коліс; чується, що біля будинку зупинилася карета* (В. Савченко).

Обстежений фактичний матеріал дає підстави виокремити такі групи предикативів, що структурують складні речення з підметовими частинами:

1) предикативи з семантикою алогічності (*алогічно, нелогічно, безглуздо, абсурдно* тощо): *І алогічно, що в Україні досі існують «кафедри українознавства», укомплектовані фахівцями «ділової української мови», «світової» літератури й культури...* (Українознавство, 2009, № 1); *Безглуздо, що закони, які забороняють*

ббивство, самі здійснюють його (Т. Андрусак); *Чи не абсурдно, що українці дійсно вважають це нормальним?* (Високий вал, 8 липня 2006);

2) слова з семантикою важливості (відповідально, важливо тощо): *Але дуже важливо, що іноземці українського походження легко знайдуть спільну мову зі своїми вітчизняними колегами...* (Дзеркало тижня, 27 грудня 2003); *Символічно й водночас відповідально, що п'ята сесія міської ради п'ятого скликання проходила в другу річницю Помаранчевої революції, тобто в День свободи* (В. Погонська);

3) слова з семантикою впевненості (безумовно, безперечно, безсумнівно, однозначно, очевидно, ясно, зрозуміло, відомо тощо): *Безумовно, що основну межу між «законною» та «незаконною» дією проводить закон...* (Юридичний журнал, 2006, № 5); *Безперечно, що цей період характеризується двома основними категоріями: набрання нормативно-правовим актом чинності і припинення дії нормативно-правового акта* (Р. Стефанчук); *Безсумнівно, що в усі часи свого становлення та розвитку культура зумовлювалась множиною субкультур, переважальними впливами одних і войовничими, часто-густо непомітними претензіями інших* (М. Закович); *Однозначно, що члени уряду мають відповідати кожен за свою ділянку...* (День, 24 травня 2005); *Ясно, що агентська діяльність не може обмежуватися комерційним посередництвом...* (Юридичний журнал, 2007, № 9); *Цілком очевидно, що істотні розбіжності у картинах світу різних політичних сил мали своєю першопрчиною протистояння «біло-блакитних» і «помаранчевих» під час президентських виборів 2004 року* (Дзеркало тижня, 1 листопада 2008); *Зрозуміло, що про первозданну природу в такому разі годі й говорити* (Дзеркало тижня, 22 вересня 2007); *Відомо, що культура виробляє людей* (День, 8 лютого 2011);

4) слова з семантикою невизначеності (неясно, незрозуміло тощо): *Неясно, що значить – заєпаний? – підняв ліву брову Віталік* (В. Шевчук); *Автори документа пропонують «підвищити роль інституту контрастигації», але зовсім незрозуміло, що розуміється під цим «підвищенням»* (Дзеркало тижня, 19 квітня 2008);

5) слова з семантикою знаковості (символічно, знаково, характерно, показово тощо): *Символічно, що цього року День Соборності збігається з 90-річчям від дня проголошення IV Універсалом Центральної Ради незалежності Української Народної Республіки* (Українська правда, 29 січня 2008); *Відрадно і знаково, що демократичні процеси, які сприяють гнучкості мислення, відкритості до нового, альтернативності поглядів у всіх сферах життя нашої країни, дали змогу досвідченому практикові поєднати наукову думку і творчий талант* (Дзеркало тижня, 26 серпня 2006); *Характерно, що поряд із спадковими крупними землевласниками Браницькими, Скоропадськими, Потоцькими виникли великі землевласники нової хвилі — Смирненки, Терещенки, Харитоненки* (О. Бойко); *Показово, що на творчій зустрічі з поетесою було чимало харківської молоді* (День, 9 лютого 2011);

6) слова з модальним відтінком байдужості байдуже, дарма, однаково: *Бо споживачеві байдуже, що камери виготовляють у Японії, Китаї чи Кореї, а помилки роблять рідні українські копірайтери* (Дзеркало тижня, 13 січня 2007); *Він ледве не біг стежкою: дарма, що прийде завчасно, дарма, що тупцюватиме на одному місці й мучитиметься...* (В. Шевчук);

7) слова зацікавлення цікаво: *Цікаво, що саамське «кий» означає не тільки воду, а й річку* (Дзеркало тижня, 29 травня 2004); *Найцікавіше, що у цей день голосно всі говорили про об'єднання і тихо та пізно роз'єднувалися* (Час, 27 січня 2011);

8) слова на позначення інтелектуальної вмотивованості (логічно, природно, правильно, істинно, напевно, точно, певне тощо): *... цілком логічно, що однією з*

нагальних потреб пересічного обивателя є вмотивований вибір найкращих і найпрестижніших (а до того ж ще й історично обґрунтованих досвідом людства) розваг, серед тих, які може запропонувати йому відповідна індустрія (День, 28 лютого 2001); Природно, що сьогодні знову досить активно обговорюються проблеми, пов'язані з феноменом помаранчевої революції (День, 9 листопада 2005); Так, абсолютно правильно, що доля інформаційного продукту, який вироблений в Україні, не перевищує третини (День, 28 березня 2008); Істинно, що усі тигри не є птахами... (В. Готинян); Напевно, що в матчі з Туреччиною, хоча й програному з рахунком 0:1, збірна України продемонструвала свій найбільш видовищний футбол (Волинь, 10 вересня 2005); Абсолютно точно, що особа жіночої статі, брр! яка викликала у вас інтерес, додаю, нездоровий інтерес, має хлопця і з ним зустрічається (В. Шевчук); Певне, що незабаром повернуться і вона з Богдасиком (О. Іваненко);

9) слова припущення (можливо, ймовірно тощо): Можливо, що точка зору, запропонована у цій статті, надто сувора і критична (Ю. Корогодський); Ймовірно, що причиною була помста за когось (О. Алфьоров);

10) предикативи з позитивним оцінним значенням (добре, гарно, славно, приємно, радісно, похвально, здорово, прекрасно, чудесно, чудово, дивовижно, неймовірно, перспективно тощо): Добре, що підполковник Красовський встиг розповісти про все Тарасові Григоровичу (О. Іваненко); Пані Зеновія наголосила: «Дуже гарно, що цей фестиваль є (І. Домарецька); Славно, що не забув надіти свого бриля. (В. Шевчук); Похвально, що індивідуальний почерк кожного з дизайнерів не розчинився в кінцевому продукті, а гармонійно поєднався з особливостями творчої манери митців (Н. Король); Дуже приємно, що потім публікації не пропадають... (День, 12 вересня 2003); Одні хвалять, інші критикують, але радісно, що хвалять саме ті, кому чесна молодь вірить... (О. Іваненко); Усе-таки здорово, що є раз на рік день, у який можна безбоязно пожартувати над власною половиною чи начальником (День, 1 квітня 1998); Прекрасно, що в нас є таке підприємство, як «Рада», яке не лише збирає, сортує, а й повертає для подальшого використання цінну сировину (Урядовий кур'єр, 31 жовтня 2006); Чудесно, що у цьому процесі спостерігається така-сяка масовість та однастайність (П. Нечитайло); Дивовижно, що про свою «законну» дружину, Джемму Донаті (шлюб відбувся через 3 роки після смерті Беатриче), матір двох його синів — Якопо та П'єтро, і дочки, Данте жодного разу не згадує у своїх творах, тоді як образ Беатриче буквально пронизує їх! (День, 21 листопада 2000); Неймовірно, що листи написала людина, яка жодного дня не вчилася в школі, а відсутність документа про освіту закрила в подальшому її дорогу до художньої освіти (Дзеркало тижня, 08 Грудня 2001);

11) предикативи з негативним оцінним значенням (прикро, кепсько, погано, недобре, жахливо, маркітно, нестерпно, несправедливо, неприпустимо тощо): Прикро, що 30 днів переговореного процесу були сконцентровані на міліні (День, 24 листопада 2007); Кепсько тільки, що наш завгосп сумує (М. Стельмах); От погано, що місяць світить (М. Стельмах); Недобре, що вони надовго залишаються без церкви (О. Попчук); Жахливо, що ця «височінь» в Києві будується на місцях стадіонів, скверів, парків, історичних пам'яток... (В. Коскін); До того ж було трохи маркітно, що дався на підмову танцюристів і музикам (Ю. Мушкетик); Йому нестерпно, що до нього приходять люди, з якими він колись спілкувався на філософські теми, і бачать у стані, коли він не може з ними розмовляти (День, 23 серпня 2002); Очевидно, несправедливо, що українські письменники дозволили відкинути поетів і письменників, які писали не українською, а іншими мовами, таких як Борис Чічібабін, Віктор Некрасов... (День, 7 травня 2008);

12) слова здивування (*дивно, чудно* тощо): *Аж дивно, що й вона зароблятиме якийсь гріш...* (В. Шевчук); *... і найчудніше, що моє базікання Ірці подобалося; вряди-годи вона відкидалася назад і голосно сміялася, ніби поквоктувала* (В. Шевчук); *Тому не дивно, що за наступні шість годин фактично безперервних інтелектуальних дискусій нове та цікаве для себе відкрили всі* (День, 26 березня 2010);

13) лексеми зі значенням шкодування, жалю (*шкода, жаль* тощо): *Шкода, що ви поспішаєте до Парижа, – призналась Марія* (О. Іваненко); *Жаль, що мені треба сьогодні виїжджати в область* (М. Стельмах);

14) окремі предикативи з різною семантикою (*перспективно, дурниця, тож-бо й воно, гаразд, спасибі, хвала / слава Богу, щастя* тощо): *Перспективно, що українські вчені у своєму пошуку корелюють із відомими славістичними школами...* (О. Онищенко); *– Яка дурниця, що ми не побачимось як слід, – з жалем зітхнула Марія. – Та я повернуся незабаром* (О. Іваненко); *– Тож-бо й воно, що нічим* (М. Стельмах); *Заперти було нічим хату; гаразд, що хоч до скрині замок є, а то ще й хату замикати* (П. Мирний); *Спасибі, що дрова привіз* (М. Стельмах); *Слава богу, що я не твоєї, москальської, віри!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Щастя, що не до кінця ти втратив совість* (П. Загребельний).

Отже, складні речення із взаємозалежними частинами за своєю структурою відрізняються і від складнопідрядних, і від складносурядних конструкцій. Їх формують предикати, що своєю лівобічною валентністю прогнозують підметову позицію, яку заступає не лексема, а предикативна частина. У ролі таких предикатів виступають специфічні дієслова та предикативи. У пропонованій статті лише окреслено коло цих дієслів та предикативів. Убачаємо перспективним глибоке дослідження функціонування таких предикатних лексем у структурі речень.

Бібліографічні посилання

1. Бевзенко С. П. та ін. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
2. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев. – М., 1959. – 623 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
4. Доленко М. Т. Сучасна українська мова / М. Т. Доленко, І. І. Дацюк, А. Г. Кващук. – Вид. 3-е, перероб. і доп. – К. : Вища шк., 1987. – 229 с.
5. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
6. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навч. посіб. / М. У. Каранська. – К. : НМК ВО, 1992. – 400 с.
7. Поспелов М. С. Складнопідрядне речення і основні особливості його будови / М. С. Поспелов // Українська мова в школі. – 1953. – № 1.
8. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання : навч. посіб. / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
9. Словник української мови в 11-ти томах. – К., 1970–1980.
10. Современный русский язык : учеб. для филол. спец. ун-тов / В. А. Белошапкова, Е. А. Брызгунова, Е. А. Земская и др.; под ред. В. А. Белошапковой. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1989. – 800 с.
11. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2004. – 824 с.
12. Чередниченко І. Г. Складнопідрядні речення в сучасній українській мові / І. Г. Чередниченко. – Чернівці, 1959. – 133 с.

13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Видав. центр «Академія», 2004. – 408 с.

Надійшла до редколегії 07.04.11

УДК 811.111'42

Н. О. Лисенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ СТИСЛИХ ТЕКСТІВ

На матеріалі англомовних стислих текстів розглянуто використання граматичних засобів з метою досягнення експресивності, проаналізовано принципи функціонування таких засобів.

Ключові слова: стислий текст, компресія, експресивність, експресивні засоби, граматичні засоби.

На материале англоязычных сжатых текстов рассмотрено использование грамматических средств с целью достижения экспрессивности, проанализированы принципы функционирования таких способов.

Ключевые слова: сжатый текст, компрессия, экспрессивность, экспрессивные средства, грамматические средства.

This article deals with the analysis of grammatical means used with the aim to reach the expressiveness on the basis of English compressed texts. The main grammatical means in expressive compressed texts and the principles of their functioning are considered.

Keywords: compressed text, compression, expressiveness, expressive means, grammatical means.

У даній статті в загальному вигляді розглянуто існуючі граматичні засоби, які використовуються в стислих текстах задля досягнення експресивності останніх. Це питання є актуальним, оскільки сьогодні вивченню стислих текстів та різноманітних засобів їх створення приділяється все більше уваги лінгвістів, а також існує необхідність подальшого дослідження цієї проблеми.

На сьогоднішній день багато уваги лінгвістів присвячено питанню експресивності та засобів її створення в текстах. На думку Т.Г. Винокур, експресивність пов'язана зі стилістичними значеннями, що відповідають певному типу експресивної семантики, яка ускладнює лексичне або граматичне явище мови [1, с. 43]. Вивченням граматичних засобів створення експресії у стислому тексті займалися Н. Г. Калашник і Н. О. Гетьман, які пропонували розглядати компресію тексту з точки зору трьох ступенів стиснення, що відбувається і завдяки синтаксичним граматичним засобам зокрема [2].

Метою даної статті є виявлення граматичних засобів стиснення, що сприяють експресивності, та дослідження процесу функціонування цих засобів на матеріалі англомовних стислих текстів.

На морфологічному рівні для експресивних стислих текстів характерним є використання таких категорій слів, як якісні прикметники та прислівники. Такого роду прикметники та прислівники при їх вживанні можуть втратити своє основне, предметно-логічне значення та виступати лише в емоціональному значенні підсилення якості, наприклад: *awfully nice, terribly sorry* тощо. Такі словосполучення характеризуються рисою логічного взаємного виключення понять, що створюють їх зміст. Наприклад: